راستییەکانی پشتی رەشنوسی دەستور؟

خەسرەو سایە
k.saya@ukonline.co.uk

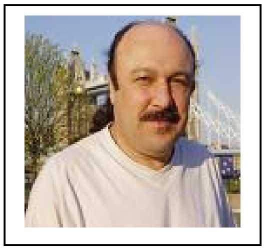

سەرەنجام بەدوای چەندین جارەی دواخستن و بینەوبەردەی لایەنەکان، رەشنوسی دەستوریکی ناتەواو خرایە بەردەم "کۆمەلەی نیشتمانی عیراق"ەوە، بۆدەنگدان لەسەری. بەلام ئەوەی لە ناوەرۆك وبەندەکانی ئەم رەشنوسەدا چ بۆگەناویکی کۆنەپەرستی خۆی حەشارداوە، تەنانەت ئەوەی کەئەگەر ئەم رەشنوسە پەسەندبکری کۆمەلگای عیراق لەنیو چ زیندانیکدا یەخسیر دەکا، راستی‌یەکی سادەیەو هەرکەس بەکەمیك سەرنجدانەوە دەتوانی بیسەلمینی. بەلام بەجیا لەم راستی‌یە. ئەم رەشنوسە، هەروەك ئەوەی لەدریژەی جەنگ وداگیرکاری ئەمریکاو رەوەندی سەرهەلدانی چەندین هیزی کۆنەپەرستی ئیسلامی وقەومی وسیناریۆی رەشیاندا هاتوتەکایەوە، کۆمەلە راستی‌یەکی لەپشت خۆیەوە راگرتووە، کەدەبی بەجورئەتەوە ئاشکرابکرین وخەلکیان لیئاگاداربکریتەوە..

"دەستوری تەوافقی"، ئەمریکاو نەبەردی خەلکی عیراق:

هەرلە تالەبانی وبەرزانی‌یەوە، تامحمد مەحجوبی سەرۆکی پەرلمانی عیراق، تادەگات بەریزی وردودرشتی نوسەرانی بەشدارلە نوسینەوەی رەشنوسی دەستوردا، هەموویان باسیان ئەوەیە کەئەم رەشنوسە بە"تەوافق"ی لایەنەکان ئامادەکراوەو بەم پییەش هەموو لایەك خواستی خۆی تیدا جیگیرکردووە. ئەمە درۆیەکی ئاشکرایەو"تەوافقات"یکیش کەجیگای باسە جگەلەوەی کە"رای" هەموو "دۆستانی دوینی"ی نەگرتۆتەخۆ، هاوکات پیکەوە گریدانیکی لەرزۆکانەیە کەبەفشارەکانی ئەمریکا توانرا لەژیر ناوی "توافق"دا لەدایك ببیت. بەراستی کی دەتوانی ئەم سیناریۆیە بە"پرۆسەی نوسینەوەی دەستور"ی ولاتیك ناوببات، کەحکومەت ونوسەرانی لە"ناوچەی سەوز"دا گیریان کردووە ولەولاشەوە خەلکیان سپاردووە بەجەهەنەمەیك لەکوشتارو بیدەرەتانی وتیرۆرو نائەمنی! . بەلام لەپشتی "توافق"یکەوە کەلەرەشنوسی دەستوردا هاتوتەکایەوە، راستی‌یەکی سیاسی خەوتوە. راستی‌یەك کەئەمریکا ناچارە باز بەسەر هەموو تاوانەکانی جەنگ وداگیرکاری وکوشتارو مالویرانی‌یەکدا بداو فشارەکانی توندکاتەوە تاهەرچۆن بووە ریگایك بۆدەربازبوون لەقوراویك کەتی‌ی چەقیوە بدۆزیتەوە. ئاخر ئەمریکا بۆداگیرکردنی خاك وئاوی عیراق ومانەوەی هەتاهەتایی نەهاتۆتە ناوچەکەوە. ئەوەی ئەو ئامانجیەتی لەعیراقەوە بۆی بچیت، ملشکاندنی حەریفەکانی لەدونیاو بەریخستنی نەزمی نوی‌ی جیهانی‌یە. نەزمیك کەیەك لایەنە بالادەستی ئەمریکا لەرۆژهەلاتی ناوەراستدا بەلەبەرچاوگرتنی قازانجی ماوەدریژی کۆپانیای بازرگانی وئابووری ئەمریکایی فەراهەم دەکات. ئەمە جگەلەوەی بارودۆخەکانی ئیستا بۆئەمریکا بەمەسروفاتیکی چەند ملیاردی سالانەی سوپاوشەرکەرانی لەعیراق، کەدووجار زیاترە لەمەسورفاتی جەنگی ڤیتنام، تەواودەبی ولەلایەکی تریشەوە کوژرانی سەربازانی ئەمریکایی، ئەوفاکتۆرەیە کەرۆژانە حکومەتی بۆشی خستۆتە نیو تەنگانەیەکەوە کەناتوانری وەك رووداوەکانی عیراق بازی بەسەردا بدری. کەوایە ئەمریکا ناچارە بەوەی هەرچۆن بووە ئەم دەورەیە تەواوکات ولەژیرناوی "گیرانەوەی سیادەت بۆعیراقی‌یەکان" حکومەت و دەولەتیك لەدەست و پیوەندەکانی خۆی دروستکا وبەسەر خەلکی عیراقدا دایسەپینی. لیرەدایە وەزیفەی "دەستوری تەوافقی" پیویستی خوی دینیتە پیشەوە. وەزیفەیەك کەشتیکی‌ترنی‌یە جگەلە مەشروعیەتدان وبەقانونی کردنی بارودۆخەکانی ئیستای عیراق و سیاسەتیك کەئەمریکا تائیستا لەعیراقدا بەریوەی بردووە. لەحالەتیکی ئاواشدا، هەلەیە بۆبەرژەوەندی ومافو ئازادی‌یەکانی خەلکی عیراق لەبرگەو بەند ومادەکانی دەستوریکدا بگەریین، ئەویش بەوناوەرۆکەوە کەهەیەتی. تەنانەت هەلەیە دلسۆزانە بەویستی چاکخوازی‌یەوە رووبکریتە دەستور ووەك مەیدانیك بۆ بەدیهنانی کەمترین ماف وئازادی‌یەکانی خەلك تی‌ی بروانری. بەپیچەوانەوە نەبەردی خەلکی عیراق نەلەدەستورەوە دەست پیدەکاو وەنە بەپلەی یەکەم لەبەرامبەر نوسەران وحکومەتەکەیدایە، بەلکو، نەبەردی سەرەکی بۆئەوان راوەستانەوەیە بەرامبەر بەئەمریکا وسەرجەم سیاسەتەکانی. ئەمە وەك مەیدانیکی بنەرەتی خەباتی شۆرشگیرانەی خەلکە کەخۆی لەپیناو گیرانەوەی مەدەنیەت وسازدانەوەی کۆمەلگاو کۆتایی هینان بەسەرجەم باورودۆخەکانی ئیستادا دەبینیەتەوە. خەلکی عیراق ناتوانن بۆدابینکردنی ماف وئازادی‌یەکانیان چاو لەدەستوریك ببرن کەبەدەست حکومەت ودەولەتیکەوەیە، کەهیشتا لەباوەشی دریژەدان بەجەنگ وداگیرکاری و تیرۆرو کاولکاری وبیدەرەتانی کۆمەلایەتیدایەو لەسەرو ئیرادەی خەلکەوە حوکمدەکات.

جەنگیك کەئەمریکا کۆمەلگای عیراقی پی لەخوین هەلکیشا، سەرەتا بەناوی"پرۆسەی ئازادکردنی عیراق"ەوە کەوتەری و دواتریش ئالای دیموکراسی بۆهەلکرا. گوایە ئەمە ریگای دەربازبوونە لەدیکتاتۆریەت وگەیشتنە بەسیستەمیکی دیموکراسی کەتییدا ماف وئازادی‌یەکان بۆخەلك دەگەریتەوە! بەلام رووداوەکانی دوو سالی رابردوو رەوەندیکی پیچەوانە نیشاندەدات: دارمانی بناغەکانی کۆمەلگای مەدەنی، کوشتارو کاولکاری، جەنگ وتیرۆر، بیکاری و نەداری، پەرەگرتنی کۆنەپەرستی قەومی و ئیسلامی، تا سەرهەلداتی تیرەگەری وپیکدادانی ئاینی..هەموو ئەمانە ژیانی کۆمەلگای عیراقیان هارییووە و وەلامی ئەمریکاش پی‌یان گیرانەوەی دەولەتیکە کەلەبنەرەتەوە لەسەر چەند جیاوازی‌یەکی دروستکراوی رەگەزی وقەومی وئاینی و تیرەگەری دامەزراوە. "دەستوری تەوافق" بریارە دابەشکردنی کورسی‌یەکانی ئەم حکومەت و دەولەتە بیت کە لەژیر سیبەری تانك و تۆپەکانی ئەمریکادا راوەستاوە. سیناریۆیەکی ئاواش بەقیمەتی لەبەینبردنی هەویەتی کۆمەلایەتی و هاولاتی بوونی یەکسانی خەلکی عیراق و ماف وئازادی‌یەکانیان تەواو دەبی. ئەمە ئەو

راستی‌یەیە کەلەپشت رەشنوسی دەستوری ئیستاوە خەوتووە. بۆیەدەبی سیناریۆی دەستور پوچەلبکریتەوە، دەبی رەتکردنەوەی ئەکیدی ئەم دەستورە هەنگاویك بیت بۆ وەدەرنانی ئەمریکاو بەشکستکیشانی دەستوپیوەندەکانی..

" دەستوری تەوافقی" ئیمتیازیکی زیاتر بۆ ئیسلامی سیاسی:

هەروەك ئاماژەمان پیکرد کە رەشنوسی دەستوری ئیستا لەلایەن هەمووانەوە بەبەرهەمی "تەوافق"یك ناوزەد دەکری، کە"عیراقی‌یەکان" پی ی گەیشتون!! گریمان ئەمە راستەو ئەمریکا دەخالەت وفشاریکی لەنوسینەوەی ئەم دەستورەدا نەبووە، بەلام خودی "تەوافقیك" کەهاتۆتەدی لەسەر بناغەی دانپیدانانی پیشرەوی ئیسلامی سیاسیدا مومکین بووە. خودی ئەوەی کە لەم تەوافقەدا دەستوریك رەشنوس دەکری کەئیسلام دەکاتە دینی رەسمی ولات وسەرچاوەیەك بۆیاسا، تەنانەت دەیکاتە پیوانەیەك بۆسەلماندنی ماف وئازادی‌یەکانی فەرد، ئاشکراکردنی ئەو راستی‌یەیە کە ئیسلامی سیاسی ئیمتیاز وەرگری سەرەکی نیو ئەو هیزانەیە کەلەپشتی ئەمریکاوە راوەستان. بەلام ئەمە بەرهەمی چ واقعیەتیکی سیاسی‌یە؟ ، ئایا ئیسلام وەك ئەمریکاو دەولەتانی رۆژئاوا بانگەشەی بۆدەکەن بیروباروەی زۆرینەی خەلکی عیراقە؟ ئایا بەراستی زۆرینەی خەلکی عیراق لەچوارچیوەی ئیسلامدا جیگایان دەبیتەوە، تابەم هۆیەوە ئەو ئیمتیازە بدری بەنوینەرانی ئیسلامی سیاسی حوکمی شەریعەت و خوا لەدەستوردا جیگیربکەن؟

ئیسلام لەزگەیەکە و بەجەستەی کۆمەلگای عیراقەوە نراوە، لەباری میژوویی‌یەوە، رەوەندی سەرهەلدانی ناسیونالیزمی عەرەبی و حکومەتی ئیستبدای بەعس کەلەجەوهەردا هەلگری باوەری ئیسلام و"حەملەی ئیمانی"یەگەیەتی، ئیسلام لەیاساو فەرهەنگی کۆمەلایەتیدا بەزۆر راگیراو دواتریش وەك پیشەسازی‌یەکی فکری هەست ونەستی خەلکیان لەریگای دامەزراندنی تۆری مزگەوت ووەزراەتی ئەوقاف وپیشەی مەلایەتی‌دا پی لەقالبدا وئەمەش سەرمایەیەکی گەورەی خستە خزمەت مەلا و ئایتوللا و دەستەو تاقمی ئیسلامی‌یەکانی دوای جەنگەوە. بەلام ئیسلامی سیاسی وپیشرەوی دەستەو تاقمەکانی لەچەند لاوە بەرهەمی سیاسەتیکن کەئەمریکا لەبەرامبەر خەلکی عیراقدا پەیرەوی لیکرد. لەسەرەتاوە ئەوە ئەمریکا خۆی‌بوو کەدەستی تاقمە ئیسلامی‌یەکانی گرت وبەناوی"شیعەو سوونەوە" کردنی بەنوینەرانی بەشەکانی خەلکی عیراق وبەدوای رووخانی رژیمی بەعسدا، دەسەلاتی پیسپاردن وئیمکانات و وەزارەتەکانی خستە ئیختیاریانەوە. پاشان خودی جەنگ وهاتنەکایەوەی بارودۆخە ناهەموارەکانی دواتر، بەرەکەتیکی ئاسمانی بوو بۆ گەشەو هەلدانی رەوتە ئیسلامی‌یەکان لەعیراق. لەمانەش زیاتر دابەشکردنی عیراق بەپی ی تەقسیماتیکی قەومی و ئاینی وتایەفەگەری، فرسەتی دابەوەی رەوتە ئیسلامی‌یەکان وەك "بەشی زۆرینە" چاولەخۆیان ببرن و بەوناوەوە بینە نیو حساباتی سیاسی‌یەوە. رەشنوسی دەستور لەم راستیانە بەدەرنی‌یە. کۆمەلگای شاری و خەلکی موتەمەدنی عیراق بەوهۆیەوە کەلەبیدەرەتانی و جەنگ وداگیرکاریدا راگیروان، بەوهۆیەوە کە هیچ بواریك بۆ هەلکیشانی هەناسەی ئازادی وئارامیان نەماوە تەسلیم بەواقعیەتیك کراون، کە ئیسلام وەك لەزگەیەك تەحەمولبکەن. ئەگینا هیچ لەوە سادەترنی‌یە کەلەگەل کەمترین کەش وهەوای ئازادی و ئارامیدا ئەم لەزگەیە لەجەستەی خۆیان دامالن و لەمۆزەخانەی میژوودا هەلیگرن.

ناسیونالیزمی کورد ودەستور، "تەوافق " یان تەنازول؟ :

رەشنوسی دەستور، بەتەوای هەموو ئەو هەراو هوریاو راگەیاندنانەی بەدرۆ دەرهینا کەیەکیتی وپارتی سەبارەت بەچەسپاندنی"مافەکانی کورد" لەدەستوری عیراقدا بەگوی ی خەلکدا دابوویان. ئەوەی کەوتیان، مەسەلەکانی فیدرالیزم و"مافی چارەی خۆنوسین" وگیرانەوەی کەرکوك بۆسەر دەسەلاتەکانی یەکیتی وپارتی، مەسەلەی پیشمەرگەو دەسەلاتەکانی هەریمی کوردستان.. کۆمەلەی ئەو خالانەن کەمەساوەمەیان لەسەر ناکری و"هیلی سوری کوردایەتی"یان پیکهیناوە ودەبی بەرەزامەندی "کورد" لەدەستوردا بچەسپیت، ئەمانە هەموویان ئیدعا وقسەیەکی پۆچ دەرچوون. لەراستیدا ئەوەی کە ناسیونالیزمی کورد لەگەمەی دەستور وسات وسەودای لایەنەکاندا تییدەپەرینی "تەنازولە تا تەوافق" وئەوەشی بۆیان سەلماوە لەجەوهەردا شتیکی زیاترنی‌یە لەحوکمی زاتی سالی 1970 ی رژیمی بەعس. بەلام بەم حالەوە دیسانەوە ئەوە سەرانی یەکیتی وپارتین بانگەشەی ئەوە دەکەن کەرەشنوسی دەستور لە98٪ی "خواستەکانی کوردی" بەدیهناوە! وجاریکی تریش خەریکی بلاوکردنەوەی درۆ ودەلەسەن تا خەلکی بەخۆشخەیالی‌یەوە بخەنەوە بەردەم سندوقەکانی دەنگدان! لەهەموو ئەم هەلسوکەوتانەی ناسیونالیزمی کورددا، رەشنوسی ئیستا ئەوراستی‌یە ئاشکرادەکاتەوە کە یەکیتی وپارتی بۆقازانجی خویان و رەسمیەتدان بەدەسەلاتی ئیستایان، بۆئەوەی شەریکە بەشی خۆیان لەنیو بازارو سەرمایەی عیراقدا بپچرن، ئامادەن بەوەی کەنەك هەموو مافەکانی خەلکی کوردستان، بخەنە پیناوەوە، بەلکو ئەوان راپیچبدەنە ژیرسایەی حوکمی شمشیر وشەریعەتی ئیسلامی‌یەوە. ئەمە ئەو خاسیەتەیە کەبۆرژوازی کورد وحیزبەکانی سالەهای سالە نیشانیانداوە. زیانیك کەئەمجارە ناسیونالیزمی کورد وحیزبەکانی لەگەمەی دەستوردا بەخەلکی کوردستانی دەگەیەنن، دووبەرابەر کاریگەرترە لەچاو تەجروبە تالەکانی رابدرووددا. لەسەریکەوە ئەوان پەلکیش دەکرینەوە بۆ ژیر سایەی دەولەتیکی کۆنەپەرستی قەومی ئیسلامی و بەمجۆرەش ریگای بەدەستهینانی سەربەخۆیی وبریاردان لەسەر چارەنوسی خۆیانیان تادەورەیەکی‌تر لیدەبەسری و لەسەریکی تریشەوە، ماف وئازادی و ژیانیان تەسلیم بەئیسلام و دەسەلاتی سەرکوتگەرانەی دەکری. ئایا ئیتر ئەمە بەس نی‌یە بۆئەوەی خەلکی کوردستان بکەونەبەرامبەر ئەم حیزبانەو بزوتنەوەی کوردایەتی‌یەوە؟

رەشنوسی دەستور و ژیر پینانی"ئازادی و مافەکانی خەلك" :

ووتمان ناوەرۆكيك كە رەشنوسی دەستور هەلگريەتی سپاردنی ماف وئازادیيەكانی خەلك و سەراتاپای ژيانی ئەوانە بەزيندانی ئيسلام وقەومپەرستی، سپاردنی ئەوانە بەحوكمی شەريعەت و ئيعدام و سەركوت. بەلام ئەوەی كەپرۆسەی نوسينەوەی دەستوری كردەوە بەگەمەيەك لەنيوان ئەمريكاو دەستەو تاقمی قەومی وئيسلامی و تايەفە هاوپەيمانەكانيدا، غايب وونی دەوری خەلكە. تەريكخستنەوەی خەلكی عيراق و ريگەگرتن لەبەشداری كردنی ئەوان لەدارشتنی دەستوردا خۆی پيلانيكی پيشوەختبوو كەلەچوارچيوەی سياسەتی جەنگ وداگيركاری ئەمريكاو دريژبوونی دەستی ئيسلامی سياسيدا، هاتەپيشەوە. بۆيە نەسەلماندنی ماف وئازادیيەكانی خەلك لەدەستوردا ئاكاميكی حەتمی ئەم راستیيەيە. ئەم دەستورە نەك هەر ماف وئازادیيەكانی خەلكی لەژيرپيناوە، بەلكو تەوای ئيرادەو موقەدەراتی يەك كۆمەلگای سپاردەوە بەمەلاو ئاخوند وسەرۆك قەوم وتايەفەو مەزهەبەكان، سپاردويەتی بەئاكاميك كەجەنگ وداگيركاری ئەمريكاو ويرانكردن وبيدەرەتانی ژيانی خەلكی ليكەوتۆتەوە. بۆيە مافو ئازاديەكانی خەلك لەدەرەوەی گەمەی دەستور وسياسەتيكدايە كەئەمريكاو دەست وپيوەندیيەكانی تيا چالاكن. بەديهنانی خواستە فەردی ومەدەنیيەكانی خەلك بەدەوری خەلك خۆيانەوە گریی خواردووە. بزوتنەوەی جەماوەری بۆكۆتايی هينان بەداگيركاری ئەمريكاو دەستكۆتاكردنی ئيسلامی سياسی و قەومگەرای وشەروبەلايان لەسەر ژيانی كۆمەلگا وسەرەنجام خەبات بۆگيرانەوەی مەدەنيەت وسازدانەوەی دەولەت كەتيدا جەماوەری خەلك عونسوری هەلسووراو وخاوەن بريارە، دەتوانی ريگای گەيشتن بيت بەمافو ئازادیيەكان .. ئەمە ئەو راستیيەيە كە رەشنوسی دەستور لەبەرامبەر خەلكی عيراق و داهاتووەكەيدا دەيخاتەروو.

2005/9/1